

ERFGOED BRUSSEL

Speciaal nummer
Open Monumentendagen
September 2019 | Nr031

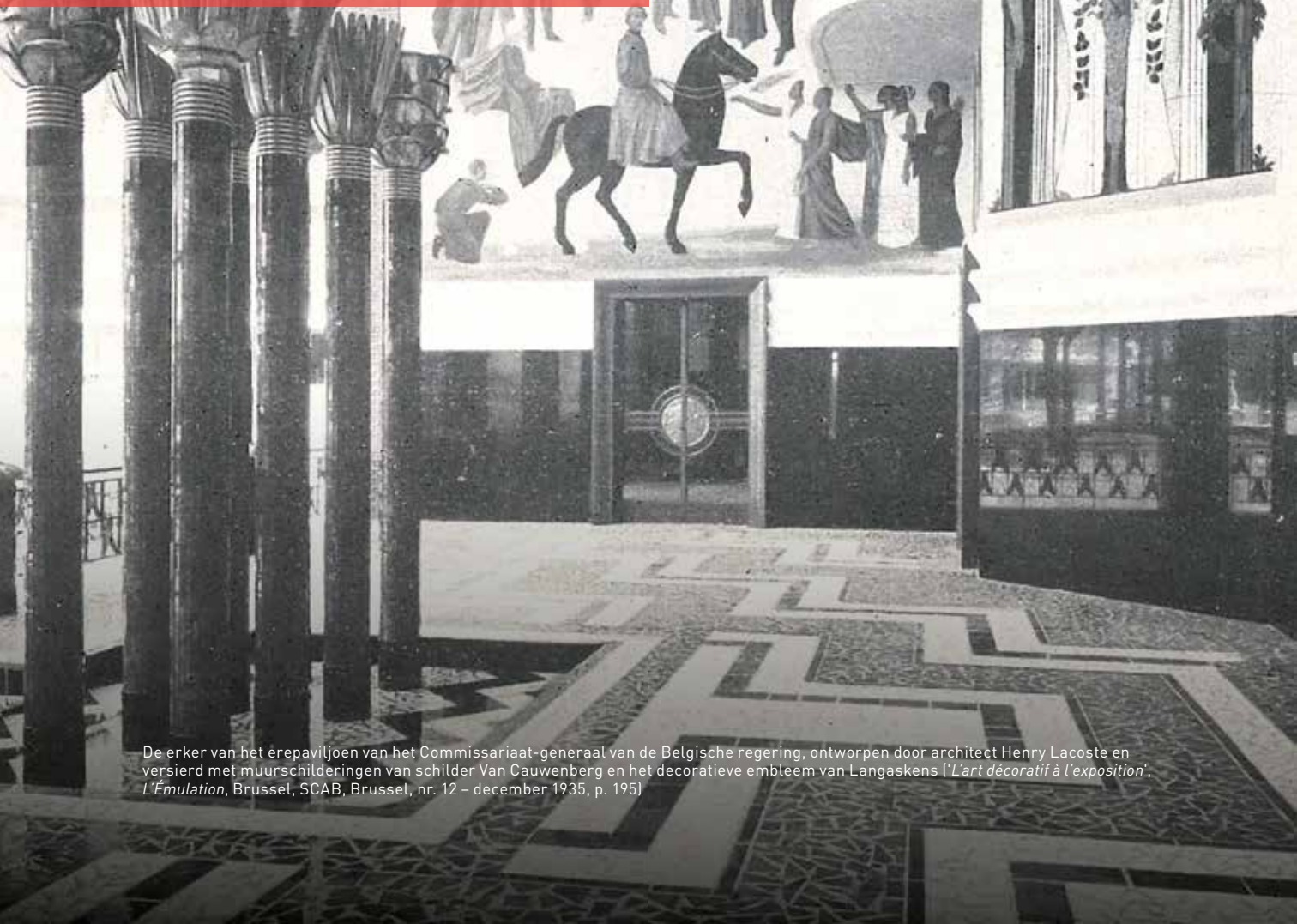
Dossier **EEN PLAATS VOOR KUNST**

ÉMILE SERGYSELS

HERONTDEKKING VAN EEN TOONAAN- GEVEND BRUSSELS ARCHITECTUUR- FOTOGRAAF

AMANDINE BERRY
ARCHITECTE

IRENE AMANTI LUND
ARCHITECTE, CHARGÉE DE COURS
À LA FACULTÉ D'ARCHITECTURE DE L'ULB

De erker van het erepaviljoen van het Commissariaat-generaal van de Belgische regering, ontworpen door architect Henry Lacoste en versierd met muurschilderingen van schilder Van Cauwenberg en het decoratieve embleem van Langaskens (*L'Art décoratif à l'exposition*, *L'Émulation*, Brussel, SCAB, Brussel, nr. 12 – december 1935, p. 195)

In de jaren 1930 gingen modernistische architectuur en fotografie hand in hand. De korrel en de contrastwerking van de zwart-witfotografie deden de architecturale lijnen maar ook de soberheid van materialen als beton, staal en glas opmerkelijk goed tot hun recht komen. Voor Brussel denken we dan meteen aan Willy Kessels, maar recente studies in het kader van een masterthesis hebben een nieuwe naam aan het licht gebracht: Emile Sergysels. Het is haast onbegrijpelijk dat de officiële fotograaf van de Wereldtentoonstelling van 1935 en de huisfotograaf van verschillende architectuurtijdschriften vandaag vrijwel vergeten is. Amandine Berry en haar promotor Irène Amanti Lund presenteren hier de man en zijn werk aan de hand van enkele van de zowat 2.000 negatieven die ze tot dusver hebben bestudeerd.

Emile Sergysels is een van de vele fotografen die het leven en de evolutie van de stad Brussel tussen de twee wereldoorlogen hebben vastgelegd en van wie zowel het professionele als persoonlijke traject in de vergeethoek zijn geraakt. Zijn vele opnames vormen nochtans kostbare historische getuigenissen. Hun frequente aanwezigheid in de architectuurtijdschriften van die tijd, gekoppeld aan het ontbreken van een bevredigende documentatie over deze figuur, liggen aan de basis van ons onderzoek naar zijn samenwerking met de architectuurwereld van zijn tijd, in de vorm van bestellingen van architecten en opdrachten voor ondernemingen, instellingen en overheidsdiensten. Onze voornaamste bronnen waren de Belgische architectuurtijdschriften uit het interbellum, evenals tal van eigentijdse publicaties over onder andere de Wereldtentoonstellingen en bouwondernemingen. Op die manier hebben we meer dan 2.000 negatieven kunnen identificeren en catalogeren¹. De informatie over zijn privéleven werd ons verstrekt door de families Spanoghe en Sergysels².

Afb. 1

Familieportret : Joseph Émile Sergysels, Madeleine Louise Spanoghe, Yvonne Geneviève Louise Sergysels. Reproductie uit het herdenkingsboek van Albert Spanoghe. (Archief van de familie Spanoghe).

Afb. 2

De winkel van Emile Sergysels aan de Ducpétiauxlaan 21 in Sint-Gillis (privéverzameling van de familie Sergysels).

Joseph Emile Sergysels werd geboren op 1 maart 1889 in het midden van de Atlantische Oceaan, op een pakketboot met bestemming Buenos Aires³. Hij was de enige zoon van Antoine Désiré Sergysels (1863-1921) en Marie-Louise Smekens (1856-1927)⁴. Zijn ouders hadden besloten te emigreren, zoals vele andere Belgen uit de arbeidersklasse die de armoede in eigen land beu waren en aangelokt werden door het vooruitzicht op een beter leven in Argentinië⁵. Het gezin keerde echter al na enkele jaren ontgoocheld naar Brussel terug.

In 1912, op 23-jarige leeftijd, huwde Emile Sergysels, die handelsreiziger was geworden, met Madeleine Louise Spanoghe (1890-1926)⁶. Het jaar daarop kreeg het paar een dochtertje, Yvonne Geneviève Louise (1913-1984) en verhuisde het naar de Joseph Brandstraat in Schaarbeek (afb. 1). Zijn belangstelling voor de fotografie werd waarschijnlijk gewekt door zijn schoonvader, Victor Pierre Spanoghe (1863-1938), een meubelmaker en schrijnwerker die foto-uitrustingen vervaardigde. Hij had een gekend atelier en naar de getuigenis

van de schoonbroer van Emile deed hij in zijn vrije tijd ook aan fotografie: "Hij was gespecialiseerd in de fabricage van fotoestellen om te ontwikkelen en te vergroten. Hij verstond de kunst om houtsoorten te kiezen en te gebruiken die "niet meer bewogen". [...] Zijn nauwkeurigheid was indrukwekkend"⁷. Emile Sergysels ontwikkelde zijn kennis van de fotografie als autodidact en maakte foto's in de geest van het picturalisme⁸. Zijn opnames illustreerden het landelijke leven en de Belgische landschappen in de verschillende seizoenen.

In juli 1914 vestigden Sergysels en zijn gezin zich in de Ducpétiauxlaan 21 in Sint-Gillis, een huis met handelsruimte op de benedenverdieping waar hij een winkel met algemene fotobehoeften opende⁹ (afb. 2). Op die manier geraakte hij goed op de hoogte van het nieuwste fotomateriaal, ontwikkelingstechnieken, de bediening van fotoestellen, enz. en kwam hij ook in contact met professionele fotografen.

Na de dood van zijn echtgenote in 1926 hertrouwde hij eind 1927 met Louise Marcelle Cardona (1902-1974)¹⁰. Ze verhuisden naar Elsene in de Abdijstraat maar behielden de winkel in Sint-Gillis. Het koppel kreeg twee zonen: André Pierre Joseph, geboren in 1930, en Roger Marcel, geboren in 1932.

Aan het begin van het interbellum, als aanvulling op de verkoop van fotobehoeften, lijkt hij vroeg het grote economische potentieel te hebben ingezien van de markt van de architectuurfotografie als instrument voor publiciteit en documentatie. Hij wist op korte tijd naam te maken als professioneel fotograaf. "Emile Sergysels doet zeer goede zaken, is een van de opkomende fotografen van Brussel en heeft zelfs een auto"¹¹. Die aankoop bewees dat het hem financieel voor de wind ging. Het was ook

Afb. 3

Eerste grote advertentie van de fotograaf in de beroepsgids van de *Almanachs de Bruxelles* (voorloper van de telefoongids), 1929 (© SAB).

een niet te verwaarlozen troef ten opzichte van zijn concurrenten, want de auto stelde hem in staat om sneller bestellingen uit te voeren waarvoor hij zich buiten Brussel of naar afgelegen plaatsen moest begeven.

Vanaf februari 1928 begonnen de foto's van Emile Sergysels te verschijnen in de architectuurpers, meer bepaald het tijdschrift *Clarté, art et art décoratif*¹². In 1929 plaatste hij een in het oog springende advertentie van een halve pagina in de rubriek 'Beroepen' van de *Almanachs de Bruxelles* (afb. 3). Hij was de enige fotograaf die zich zo'n opgemerkte reclame kon veroorloven in deze adressengids die alle Brusselaars consulteerden. Het was duidelijk zijn bedoeling een klantenkring op te bouwen en naambekendheid te verwerven in het domein van wat hij omschrijft als 'industriële fotografie'. Anders dan de portretfotografen richtte hij zich specifiek op het fotograferen van gebouwen en objecten, reportages die konden verschijnen onder de vorm van luxeal-

bums of commerciële catalogi. In zijn advertentie wees hij erop reeds te hebben gewerkt voor diverse bedrijfssectoren: 'de voornaamste autoconstructeurs, grote industriële ondernemingen, aannemers, banken alsook meubel- en decoratiefirma's'. Toch richtte hij zich in het bijzonder tot de beroepsgroep van de architecten. Hij vermeldde ook dat hij de officiële fotograaf was van de architectuurtijdschriften *L'Émulation* en *Le Document*, en vanaf 1933 ook van *La Technique des Travaux*. Ten slotte benadrukte hij twee keer de artistieke kwaliteit van zijn foto's. Dit alles doet vermoeden dat hij reeds een gevestigde waarde was en dit opvallend staaltje reclame heeft het aantal bestellingen waarschijnlijk nog doen toenemen.

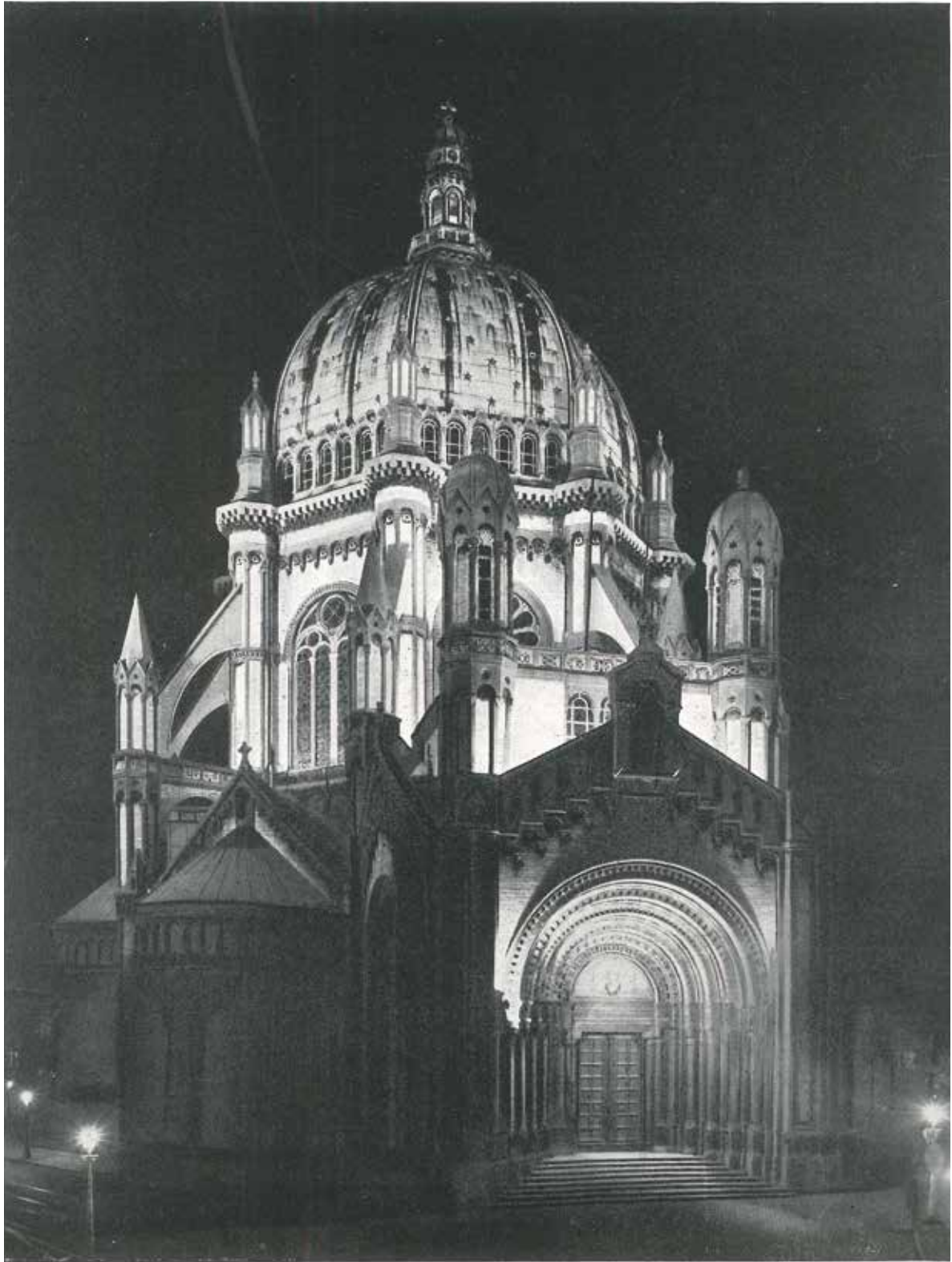
In november 1933 verhuisde Sergysels met zijn gezin naar een villa aan de Kersbeeklaan in Vorst, die vandaag afgebroken is¹³. Hij richtte er een ruimte in voor zijn handel in fotobehoeften en doekte zijn winkel in Sint-Gillis op. De jaren 1930 betekenen

den het hoogtepunt van zijn carrière. Hij realiseerde tal van bestellingen en vervulde officiële opdrachten ter gelegenheid van grote economische evenementen. Zijn opdrachtgevers waren gevarieerd maar het ging altijd om het maken van promotie voor de sectoren van de bouwnijverheid of de architectuur: uitgevers van tijdschriften, ansichtkaarten en monografische werken, commissarissen van tentoonstellingen, aannemingsbedrijven, enz. Architect en criticus Marcel Schmitz bijvoorbeeld koos voornamelijk foto's van Sergysels om zijn werk *L'Architecture Moderne en Belgique* te illustreren¹⁴. Hij werd ook aangesteld door het Commissariaat-generaal van de Belgische regering om fotoreportages te maken op de Wereld- en internationale tentoonstellingen van Brussel 1935 en Parijs 1937.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden maar weinig van zijn foto's gepubliceerd omdat meerdere tijdschriften niet meer verschenen. Toch zijn enkele foto's te zien in het tijdschrift *Reconstruction*.

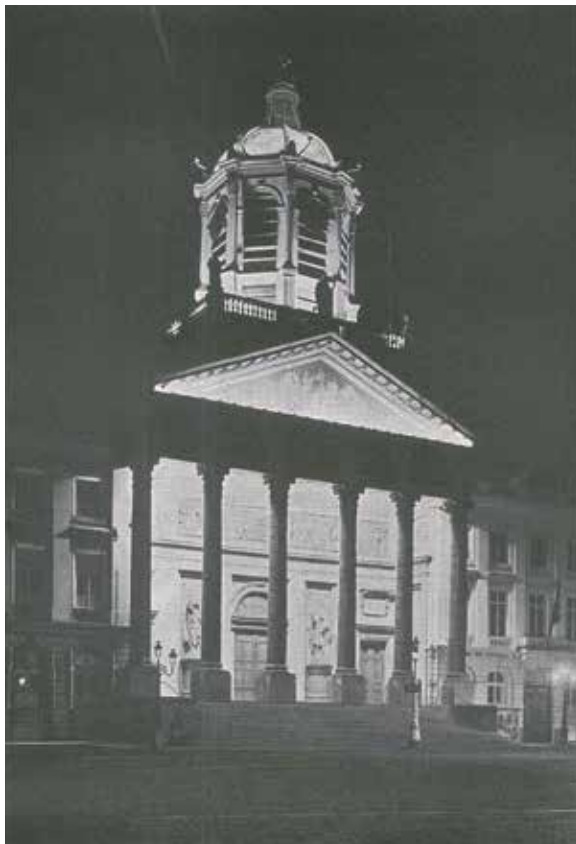
Na de oorlog ging Sergysels samenwerken met fotograaf P. Dietens, een van zijn vroegere concurrenten, en hun foto's werden voortaan gesig-neerd met 'Sergysels et Dietens'. Hij verhuisde zijn atelier nogmaals in 1952, naar de Wayezstraat in Anderlecht¹⁵. Hij maakte zijn jongste zoon Roger wegwijs in het fotovak en liet hem een opleiding volgen in Zwitserland¹⁶. Marthe Dietens, een dochter van P. Dietens, interesseerde zich eveneens voor het beroep en zo nam de jonge generatie de fakkel stilaan over van de ouders. Op de Wereldtentoonstelling van Brussel in 1958 zouden beiden trouwens fotoreportages maken van het Japanse paviljoen¹⁷.

Emile Sergysels overleed op 23 oktober 1967 in Sint-Pieters-Woluwe, op 78-jarige leeftijd¹⁸.

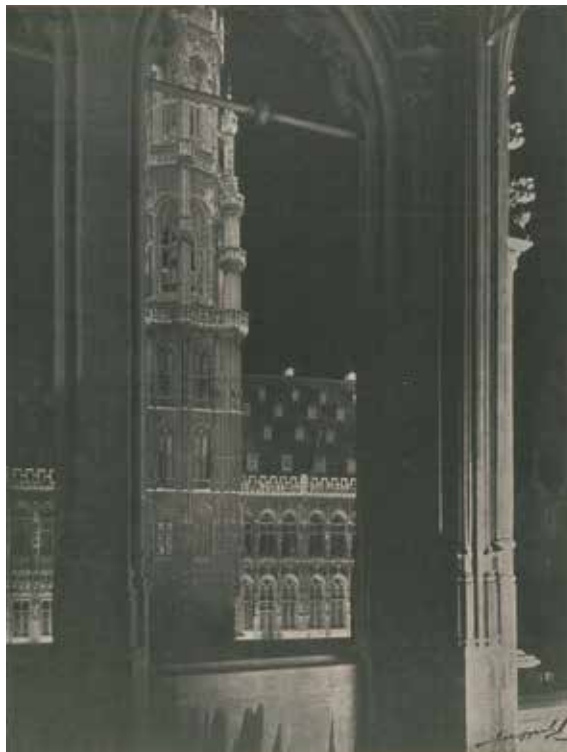

Afb. 4

Reportage van Sergysels over de monumenten van Brussel bij nacht : de Sint-Mariakerk.

Afb. 5
Reportage van Sergysels over de monumenten van Brussel bij nacht : de Sint-Jakob-op-Coudenbergkerk.

Afb. 6
Reportage van Sergysels over de monumenten van Brussel bij nacht : het stadhuis op de Grote Markt. Op de voorgrond doet een van de arcaden van het Broodhuis dienst als kadering. Een jaar eerder, in 1930, had Willy Kessels gelijkaardige composities gemaakt in zijn reeks overdag gemaakte foto's van de Grote Markt voor het boek *Découverte de Bruxelles*.

NACHTELIJKE VERLICHTING VAN DE HISTORISCHE MONUMENTEN VAN BRUSSEL

In 1931 maakte Emile Sergysels een van zijn meest opmerkelijke reportages voor een nummer van het tijdschrift *L'Émulation* dat gewijd was aan de nachtelijke verlichting van gebouwen¹⁹ (afb. 4 tot 6). Deze reportage paste in de toen actuele discussie over de verlichting van architectuur en bij uitbreiding van de stad tijdens

de nacht²⁰. Nieuwe verlichtingstechnieken deden zelfs de term 'lichtarchitectuur' ontstaan om de door het licht omschreven nachtelijke ruimte aan te duiden.

Deze reeks foto's van Sergysels is een van de eerste die de historische monumenten van Brussel bij nacht als onderwerp hadden. De monumenten werden vanuit verschillende hoeken verlicht door schijnwerpers om het reliëf van de gevels optimaal te doen

uitkomen en de monumentaliteit van de gebouwen te versterken. De foto's vallen op door het iconische karakter van het geproduceerde beeld. De duisternis van de nacht, gekoppeld aan een zeer uitgemeten kadering van het gebouw, stelde Sergysels in staat abstractie te maken van de omgeving. Om de diepte van de volumes weer te geven nam de fotograaf systematisch een frontaal standpunt in met een lichte laterale afwijking ten opzichte van de middenas van de voorgevel.

Afb. 7

Bâtir n°52, maart 1937. De Christus-Koningkerk in Waterschei, arch. Gaston Voutquenne.

Afb. 8

Bâtir n°54, mei 1937. De 'Clinique La Hestre' in Manage, arch. J. & A. Mouton.

Afb. 9

Bâtir n°55, juni 1937. Compositie van meerdere opnames van het Belgische paviljoen op de 'Exposition internationale des Arts et Techniques dans la vie moderne' te Parijs in 1937, arch. J. Eggericx en R. Verwilghen.

Afb. 10

Bâtir n°71, oktober 1938. Het gebouw van de Regie van Telegraaf en Telefoon, arch. M. Polak.

FOTOGRAFEREN VOOR DE ARCHITECTUUR-TIJDSCRIFTEN

Dankzij nieuwe afdrucprocedés die de reproductie van fotografische beelden veel goedkoper maakten, werden foto's op korte tijd de meest gebruikte illustratievorm in de architectuurtijdschriften van de jaren 1930. Emile Sergysels was een van de fotografen die hier in België het meest toe hebben

Afb. 11

Bâtir n°85, december 1939. Het appartementsgebouw aan de avenue de la Cascade (huidige Charles de Gaullelaan) in Elsene, arch. J. Saintenoy.

bijgedragen, gelet op het grote aantal foto's die hij leverde, hetzij rechtstreeks aan de tijdschriften hetzij via tussenkomst van architecten die ze bij hem bestelden in het vooruitzicht van een publicatie over hun werk.

Zijn foto's werden ook geregeld op de cover afgedrukt, onder meer van het tijdschrift *Bâtir*, dat in die tijd van alle Belgische architectuurtijdschriften de meeste aandacht besteedde aan fotografie²¹ (afb. 7 tot 11).

Afb. 12

Het atelier van beeldhouwer Egide Rombaux met maquettes van de beelden die de voorgevel van het Groot Paleis zouden versieren (*Bulletin officiel de l'Exposition universelle et Internationale de Bruxelles 1935*, Brussel, nr. 11 – 1934, p. 388).

Afb. 13

Groot Paleis van de Wereld- en internationale tentoonstelling van Brussel in 1935, arch. Joseph Van Neck (*Le livre d'or de l'exposition universelle et internationale Bruxelles 1935*, uitgegeven door het uitvoerend comité van de tentoonstelling, p. 271).

KUNST OP DE WERLD- EN INTERNATIONALE TENTOONSTELLING VAN BRUSSEL IN 1935

Emile Sergysels werd door het Commissariaat-generaal van de Belgische regering aangesteld om het evenement met foto's te documenteren. Hij fotografeerde zowel de opbouwfase van de expo als de afgewerkte paviljoenen en de tentoonstellingen, maar ook de beplantingen en algemene zichten (afb.12 en 13).

Vanaf 1934 werden zijn opnames gelijktijdig gepubliceerd in het *Bulletin Officiel de l'Expo universelle et internationale de Bruxelles* en de architectuurtijdschriften van die tijd. In 1935 verscheen een selectie van 101 foto's in het *Livre d'Or* van deze tentoonstelling.

Na deze omvangrijke opdracht werd hij opnieuw als officieel fotograaf aangesteld van de Belgische deelname aan de internationale tentoonstelling van Parijs in 1937. Zijn reportage hierover nam bijna het volledige speciale nummer in beslag dat het tijdschrift *Les Beaux-Arts* aan dit evenement wijdde.

Afb. 14

Opnames vanuit een vogelperspectief zijn zeldzaam in het werk van Sergysels. Om het ziekenhuis in zijn geheel weer te geven plaatste de fotograaf zijn camera op de bovenste verdiepingen van het Justitiepaleis vanwaar hij een vrij uitzicht had. In het ochtendlijke licht rijzen de scherp afgetekende ziekenhuisgebouwen uit boven de huizen van de Marollenwijk. (*L'Émulation*, nr. 1 – januari 1936, Brussel, SCAB, Brussel, p. 5).

HET SINT-PIETERSZIEKENHUIS VAN ARCHITECT JEAN-BAPTISTE DEWIN

In de jaren 1930 was Emile Sergysels een veelgevraagd fotograaf bij architecten, onder wie Jean-Baptiste Dewin, die toen op het toppunt van zijn carrière stond²². Naast de realisatie van talrijke villa's heeft deze architect ook meerdere medische gebouwen op zijn naam, waaronder het Sint-Pietersziekenhuis in Brussel, dat opgevat was als een 'wijk' met hoge gebouwen georganiseerd volgens het toenmalige principe van het *corridor system*²³.

Bij de ingebruikname van het ziekenhuis in 1935²⁴ werd Sergysels belast met het maken van een volledige reportage om de moderniteit van het ziekenhuis in de verf te zetten. Een deel van zijn opnames werd gepubliceerd in *L'Émulation* als illustraties bij een artikel van Dewin over zijn ontwerp²⁵ (afb.14 tot 16).

Afb. 15

De hoofdingang van het Sint-Pietersziekenhuis in Brussel (*L'Émulation*, nr. 1 – januari 1936, Brussel, SCAB, Brussel, p. 3).

Afb. 16

De keukens van het Sint-Pietersziekenhuis in Brussel (*L'Émulation*, nr. 1 – januari 1936, Brussel, SCAB, Brussel, p. 12).

DE WERF VAN DE NOORD-ZUIDVERBINDING

Tijdens de jaren 1930 veranderde Brussel in een moderne hoofdstad, onder meer door de uitvoering van

een aantal grote infrastructuurwerken. De belangrijkste daarvan was de aanleg van de spoorverbinding tussen het Noord- en het Zuidstation. De grootschalige tunnelwerken vereisten de onteige-

ning en afbraak van een aanzienlijk gedeelte van het Brusselse stadscentrum. De Noord-Zuidverbinding omvatte halverwege het tracé ook de bouw van een centraal station, ontworpen door Victor Horta.

Afb. 17

Het tweede gedeelte van de werf van de Noord-Zuidverbinding ter hoogte van het centraal station in 1938 (*Bâtir*, nr. 73, december 1938, p. 533).

Afb. 18

Het tweede gedeelte van de werf van de Noord-Zuidverbinding ter hoogte van het centraal station in 1939 (*Bâtir*, nr. 85, december 1939, p. 517).

Emile Sergysels ging regelmatig naar de bouwwerf om de vordering van de werken te fotograferen. Twee van zijn opnames werden met een jaar tussentijd gepubliceerd in het tijdschrift *Bâtir* (afb.17 en 18). Om de omvang van de werf en in het bijzonder het tweede gedeelte ervan, namelijk de bouw van de gebogen sporen van het centraal station, goed weer te geven, koos Sergysels voor een vogelperspectief en een zeer langwerpige formaat, wat voor hem relatief zeldzaam was. De twee foto's zijn genomen vanop de Shell building, die toen recent voltooid was. Tussen de eerste en de tweede foto bemerkt men onder andere de omlegging van de Putterijstraat en de grote metalen spanten die nodig waren voor de ondertunneling.

GROTE BOUWWERVEN IN BRUSSEL

De meeste foto's van Emile Sergysels over grote bouwerven verschenen in de tijdschriften *Bâtir*, *La Technique des Travaux* en *l'Ossature Métallique*. Naast de bestellingen die hij uitvoerde voor uitgevers of architecten werkte Sergysels ook voor rekening van bouwondernemingen die hun realisaties graag kenbaar maakten via met foto's geïllustreerde commerciële

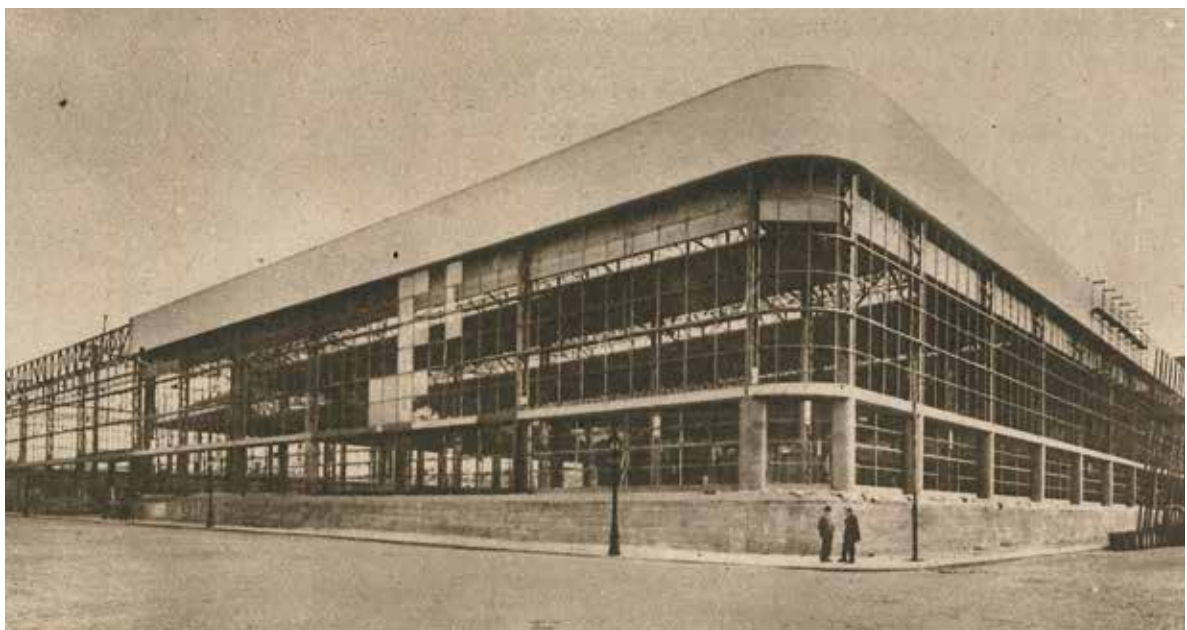
Afb. 21

Binnenzicht van de werf van de Citroëngarage-tankstation, IJzerplein in Brussel, arch. A. Dumont en M. Van Goethem (*Bâtir*, nr. 17, april 1934, p. 659).

Afb. 19

De werf van het Nationaal Instituut voor Radio-omroep (NIR), Flageyplein in Elsene, arch. J. Diongre (*La Technique des Travaux*, nr. 2 – februari 1937).

Afb. 20

De werf van de Citroëngarage-tankstation, IJzerplein in Brussel, arch A. Dumont en M. Van Goethem (*Bâtir*, nr. 17, april 1934, p. 659).

brochures of reclamecampagnes waarvoor de architectuurtijdschriften het voornaamste verspreidingskanaal vormden.

In zijn reportages benadrukte Sergysels vooral de dragende constructies, in staal of beton, van de gebouwen. Voor de werf van het Nationaal Instituut voor Radio-omroep (NIR) van architect Diongre aan het Flageyplein fotografeerde Sergysels het einde van

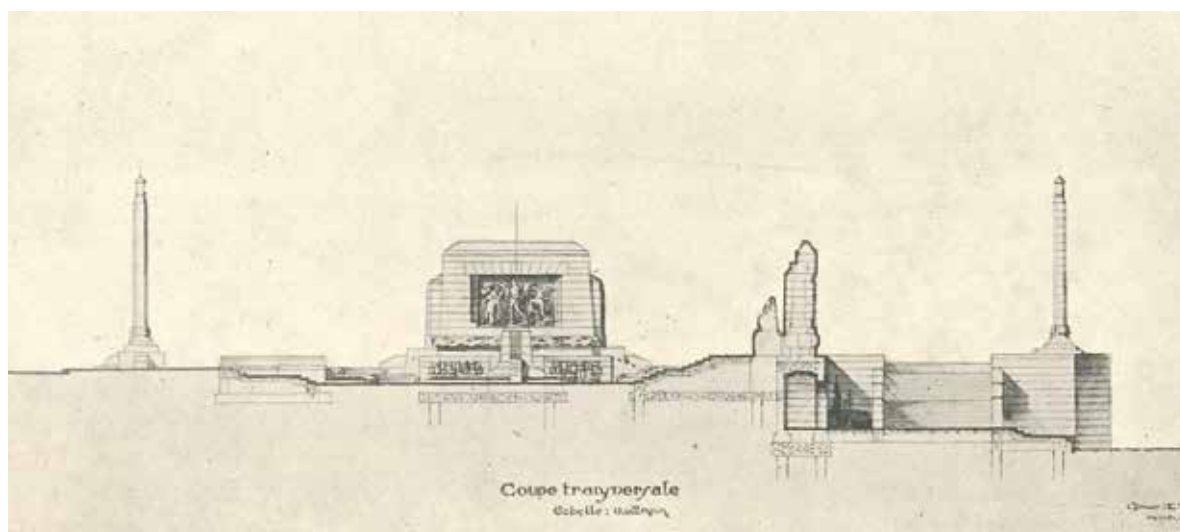
de ruwbouw. Het gebouw vertoonde toen al zijn kenmerkende silhouet met het betonnen skelet evenwel, zonder de raamkozijnen en de gele bakstenen bekleding die pas later zouden worden geplaatst²⁶.

Een ander voorbeeld is de bouw van de Citroëngarage aan het IJzerplein door de architecten A. Dumont en M. Van Goethem (afb. 20 en 21). Voor het binnenzicht van de showroom benadrukte de fotograaf

het slanke karakter van de verticale stalen steunen door te kiezen voor een kikkerperspectief.

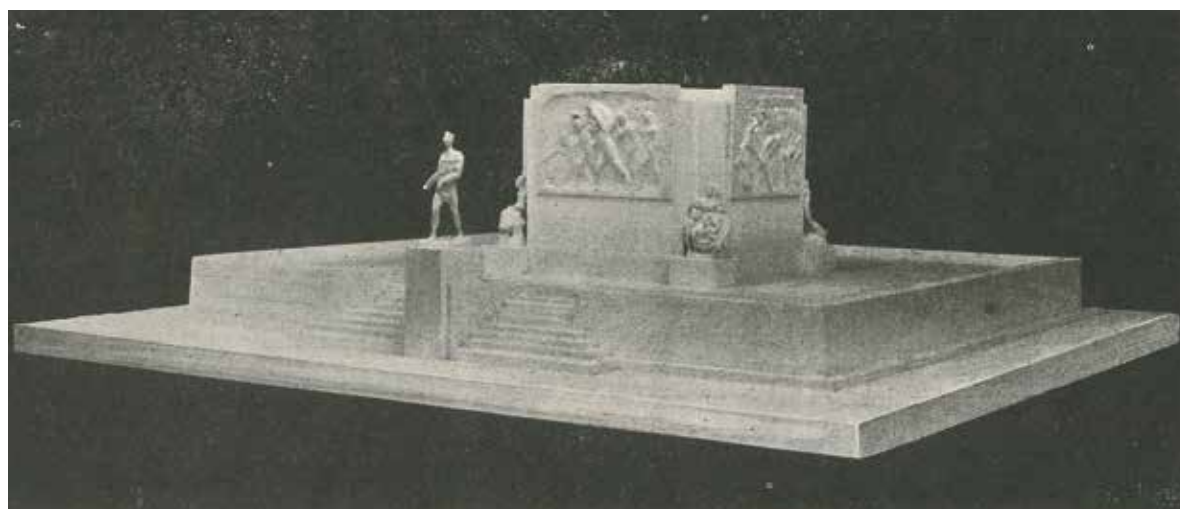
ARCHITECTUUR- WEDSTRIJDEN

Vanaf 1929 kreeg Emile Sergysels de opdracht om een reeks foto-reportages te maken van architectuurwedstrijden georganiseerd door de SCAB (*Société Centrale d'Architecture*

Afb. 22

Dwarsdoorsnede van het ontwerp van architect Gérard De Bondt, ex-aequo 3de gerangschikt, met een convexe opstelling voor een aanleg die toegang geeft tot het kanaal (uitreksel uit *L'Émulation*, SCAB, Brussel, nr. 1, januari 1930, p. 24).

Afb. 23

Maquette van het ontwerp van architect Lucien François, ex-aequo 3de gerangschikt, met een geïsoleerde opstelling van de *Zaaier* ten opzichte van de bas-reliëfs die op de achtergrond een kubus vormen (uitreksel uit *L'Émulation*, SCAB, Brussel, nr. 1, januari 1930, p. 16).

Afb. 24

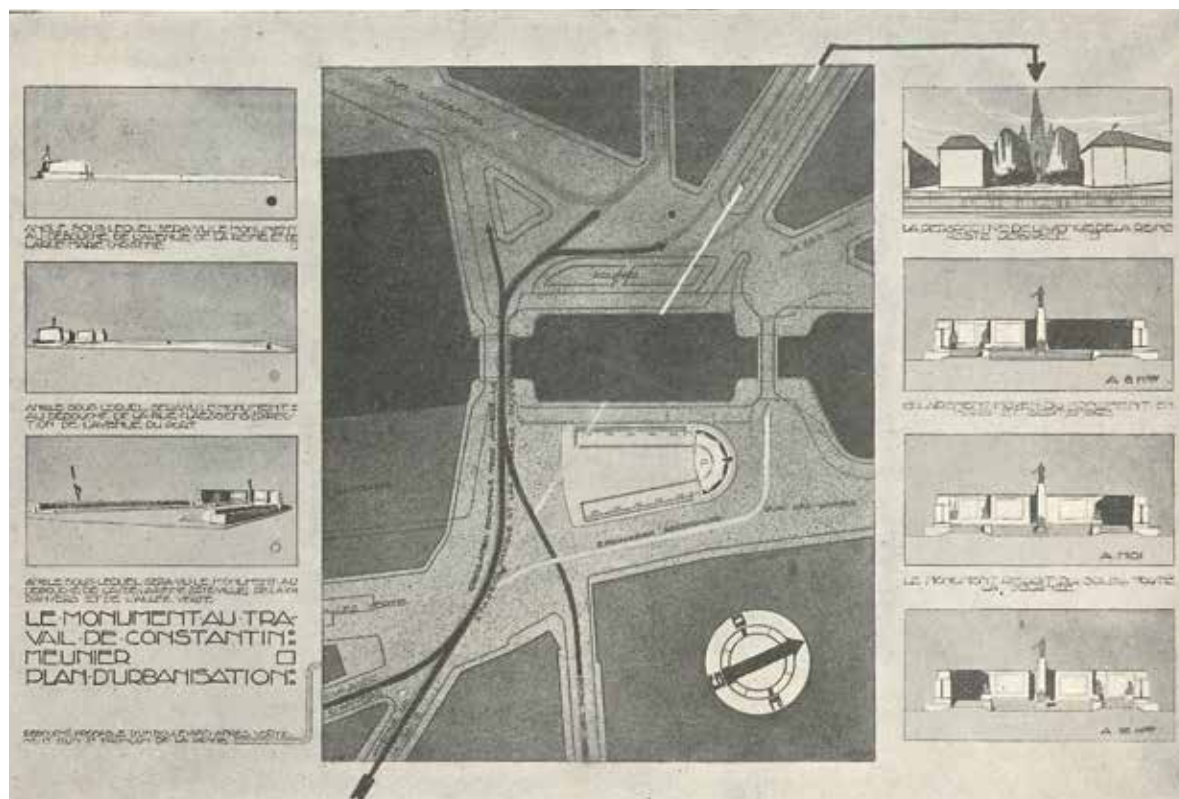
Perspectief van het ontwerp van architect Henri Derée, ex-aequo 3de gerangschikt, met een convexe opstelling van het monument tegenover het kanaal (uittreksel uit *L'Émulation*, SCAB, Brussel, nr. 1, januari 1930, pl. 4).

de Belgique) met het oog op hun publicatie in *L'Émulation*, de spreekbuis van de vereniging. Deze reportages moesten een belangrijke etappe in het creatieve en beslissingsproces documenteren, voorafgaand aan de uitvoering, en ze getuigen van het belang dat de SCAB hechtte aan de mediatieke waarde ervan. De foto's van Sergysels zijn een technische reproductie van de documenten en getuigen van de diversiteit van de wedstrijdontwerpen. De eerste

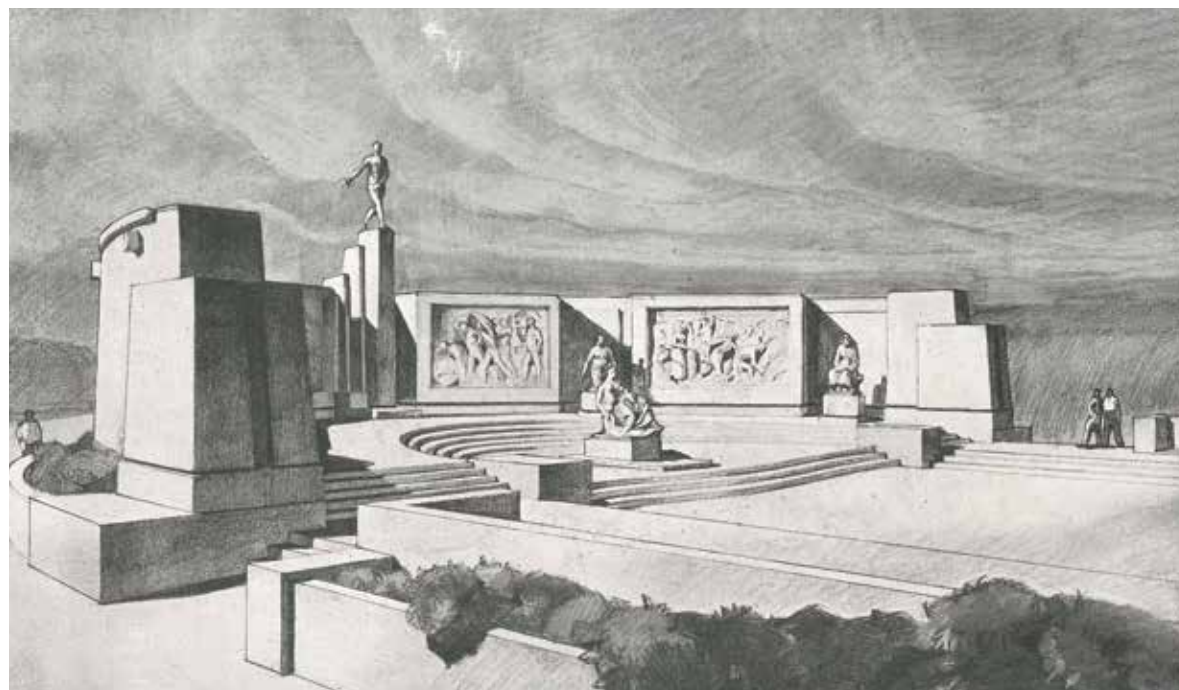
reportage in deze reeks was die over de wedstrijd voor het Paleis van de Gouverneur²⁷; daarop volgden er snel meer, zoals die van de wedstrijd voor de luchthaven van Deurne²⁸ en die van de NIR²⁹. Door deze reportages maakte Sergysels naam als architectuurfotograaf en kreeg hij steeds meer opdrachten van architecten.

De reportage van het *Monument aan de Arbeid* van Constantin Meunier

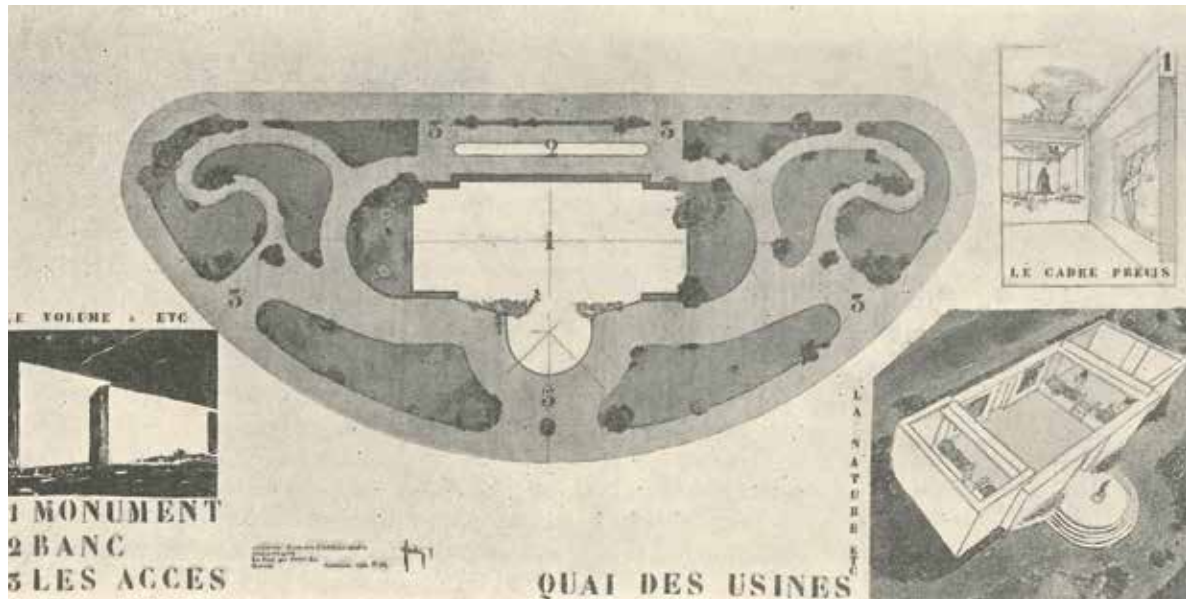
werd een van zijn meest gepubliceerde en besproken reeksen. De foto's illustreren het artikel van Georges Hendrickx, secretaris van het Comité Meunier, over de resultaten van de wedstrijd³⁰. Ze vormen een belangrijke bron om meer inzicht te verwerven in de artistieke, architecturale en stedenkundige debatten rond deze sculptuur, en ook over de politieke implicaties.

Afb. 25 Stedenbouwkundig plan van het ontwerp van de architecten Poly en Puttemans, 2de gerangschikt, waarop het belang wordt uitgelegd van een concave, naar het zuiden gerichte opstelling (uittreksel uit *L'Émulation*, SCAB, Brussel, nr. 1, januari 1930, p. 19).

Afb. 26 Perspectief van het ontwerp van de architecten Poly en Puttemans, 2de gerangschikt (uittreksel uit *L'Émulation*, SCAB, Brussel, nr. 1, januari 1930, pl. 3).

Afb. 27

Presentatie van het ontwerp van architect Gaston Eysselinck (uittreksel uit *L'Émulation*, SCAB, Brussel, nr. 1, januari 1930, p. 19).

DE WEDSTRIJD VOOR HET MONUMENT AAN DE ARBEID

Naar aanleiding van de honderdste verjaardag van de Belgische onafhankelijkheid, nam de SCAB het initiatief om het door Constantin Meunier ontworpen *Monument aan de Arbeid* uit te voeren. Ze deed dit op privé-initiatief gezien de precaire financiële toestand van het land³¹. In 1926 bracht ze een comité samen dat belast werd met de organisatie, financiering en uitvoering van het bekroonde ontwerp. De wedstrijd werd gelanceerd in 1929 en had tot doel het monument te plaatsen in de openbare ruimte, volgens de wens van Octave Maus, een belangrijke persoonlijkheid uit de culturele wereld: "*Le Monument au Travail doit être en contact immédiat avec la foule.*"³² Als site voor het monument werd geopteerd voor het 'twee-bruggenplein' langs het kanaal van Brussel, dat kort daarop de naam Jules de Trooz square kreeg.

Het *Monument voor de Arbeid* had al veel discussies uitgelokt, niet alleen

over het werk van Constantin Meunier zelf, maar ook over de rol van dit monument in de moderne stedelijke context³³. De SCAB was genoodzaakt om een wedstrijd te organiseren, want Meunier zelf had destijds meerdere ontwerpen gemaakt, zonder een beslissing te nemen over de uiteindelijke vorm van het monument³⁴. De sculpturen waren op verschillende manieren gecombineerd, op basis van diverse ontwerpen van gekende architecten³⁵. Er waren twee verschillende compositieprincipes in omloop. Het eerste was een convexe compositie waarbinnen de sculpturen zo opgesteld waren dat ze een compact object vormden. Het tweede was een concave compositie waarbij de opstelling van de sculpturen een ruimte vormde. Naast deze twee principes, die door de verschillende deelnemers grotendeels werden overgenomen, was er ook nog de kwestie van de relatie tussen kunst en architectuur en het delicate evenwicht tussen beide.

Uiteindelijk waren er slechts negen deelnemers aan de wedstrijd – een

van hen stelde drie verschillende ontwerpen voor. De meerderheid van de ontwerpen volgde een van de twee grote principes (afb. 22 tot 26) en diegenen die daarvan afweken, werden door de jury al snel geëlimineerd³⁶. Dat was het geval voor het ontwerp van de jonge Gaston Eysselinck, die een paviljoenvorm zonder dak voorstelde, die de bezoeker tot bezinning moest aanzetten³⁷ (afb. 27). De jury liet haar voorkeur blijken voor ontwerpen waarin het beeld *De zaaier* de top van de compositie bekleedde. Dat was het geval bij de helft van de ontwerpen³⁸; uiteindelijk werd een van de drie ontwerpen van Mario Knauer bekroond. Dit ontwerp werd uitgevoerd en ingehuldigd in 1930. Er bestond echter veel onenigheid over, zoals onder meer blijkt uit een kritisch artikel in het tijdschrift *Tekhné*³⁹.

In 1949 werd het monument gedemonteerd omdat de twee bruggen werden vervangen door een nieuwe brug en werd het opgeslagen op een terrein in de Claessensstraat. Er ontstond een nieuwe discussie over

het terugplaatsen van het monument, want de meerderheid was van mening dat de oorspronkelijke site ongeschikt was. Er werden meerdere voorstellen gedaan, zoals dat van de SCAB om het in het Jubelpark te zetten. Uiteindelijk werd besloten om het definitief in de Claessensstraat op te stellen. Omwille van herhaaldelijk vandalisme, werd er na verloop van tijd een hek rond geplaatst, waardoor het *de facto* onmogelijk werd om het monument te bezoeken – dus helemaal niet volgens de wens van Maus dat het dichtbij de mensen zou staan.

Naast zijn artistieke waarde, heeft dit monument een sterke sociale symboolwaarde. De twee locaties op krappe percelen langs het kanaal hebben deze sociale boodschap doen teloorgaan en hebben ertoe bijgedragen dat het monument vrijwel volledig in de vergetelheid is geraakt.

Vertaald uit het Frans

NOTEN

- BERRY, A., Émile Sergysels, *Photographe d'Architecture*, masterthesis onder leiding van I. Lund, Brussel, Faculteit Architectuur van de ULB, Brussel, 2018.
- Wij danken Agnès Sergysels en Martin Spanoghe voor hun waardevolle hulp die essentieel is geweest om de biografische gegevens over Emile Sergysels te kunnen aanvullen.
- Registers van de parochie San Nicolas in Bari (Argentinië). <https://www.familysearch.org>.
- Gehuwd in 1888 in Schaarbeek. Gemeente Schaarbeek, register van de burgerlijke stand.
- Over de Belgische emigratie naar Argentinië, zie STENGERS, J., 'Les mouvements migratoires en Belgique aux XIXe et XXe siècles', *Revue belge de philologie et d'histoire Belgique - Europe - Afrique. Deux siècles d'histoire contemporaine. Méthode et réflexions. Recueil d'articles de Jean Stenger*, deel 82, bundel 1 – 2, 2004, p. 311-348.
- Gemeente Schaarbeek, bevolkingsregisters.
- SPANOGHE, J.-P., *Mémoires*, onuitgegeven manuscript, 1993. Privéarchief van de familie Spanoghe.
- Internationale esthetische stroming in de fotografie die zich vanaf 1890 ontwikkelde en duurde tot omstreeks 1914.
- Hij wordt voor de eerste keer vermeld in de *Almanachs de Bruxelles* van 1920.
- Gemeentehuis Elsene; Bevolkingsregister.
- SPANOGHE, J.-P., *op.cit.*
- Clarté, art et art décoratif*, 1928, nr. 2, p. 2, 5. Foto's van twee vitrines: die van café Tanganyika door de architecten Courtens en Govaerts en die van de woning Liétart door de architecten P. Hames & Frères.
- Gemeentehuis van Vorst, Bevolkingsregister.
- SCHMITZ, M., *L'Architecture Moderne en Belgique*, Éditions de la Connaissance, Brussel, 1937.
- Gemeentehuis van Vorst, Bevolkingsregister.
- Mondeling getuigenis van Agnès Sergysels.
- Stadsarchief van Brussel, Expo 58, Persoonlijke albums van Marthe Dietens.
- Gemeente Sint-Pieters-Woluwe, Bevolkingsregister, overlidensakte.
- J.A., 'Les illuminations des monuments en Belgique', *L'Émulation*, 1931, nr. 3, pp. 47-65, pl. 9-12.
- HOMELLEN, R., *The Nightside of Modernity. Light Architecture and Metropolitan Culture during the Interwar Period*, PhD KULeuven, Leuven, 2011.
- MONIN, E., SIMONNOT, N. (red.), *L'architecture lumineuse au XXe siècle*, Éditions Snoeck, Gent/Kortrijk, 2012.
- LUND, I., 'Pierre Louis Flouquet: from abstraction to popularization of modernist architecture, urban planning and design', GONNISSEN, A. (red.), *Flouquet, Kassak, Léonard*, Mu.Zee, Oostende, 2018, pp. 66-149.
- 'Dossier Jean-Baptiste Dewin', *Erfgoed Brussel*, nr. 10, Brussel, lente 2014, pp. 6-91.
- BRUNFAUT, G., 'Principes de l'architecture hospitalière', *Bâtir*, nr. 35, oktober 1935, pp. 390-395 :391.
- GUILARDIAN, D., 'Saint-Pierre & Bordet: de l'art Déco au Modernisme', in LELARGE, A. (red.), *Du monumental au fonctionnel: l'architecture des hôpitaux publics bruxellois (XIXe-XXe siècles). Ambitions et réalisations*, CIVA et CPAS de Bruxelles, Brussel, 2005, z.p.
- DEWIN, J.-B., 'Le nouvel hôpital Saint-Pierre à Bruxelles', *L'Émulation*, 56ste jaar, nr. 1, 1936, pp. 2-12
- La Technique des Travaux*, 1937, nr. 2, pp. 64-65
- L'Émulation*, 1929, nr. 4.
- L'Émulation*, 1929, nr. 10.
- L'Émulation*, 1934, nr. 8 en nr. 9.
- HENDRICKX, G., 'Étude critique', *L'Émulation*, 1930, nr. 1, pp. 13-28, pl. 2, 3, 4.
- L'Émulation*, 1926, nr. 12, p. 162.
- 'Het Monument voor de Arbeid moet rechtstreeks in contact staan met de menigte.' *Ibidem*.
- SLA, Tijdschrift van het sint Lukas archief*, Sint-Lukasarchief vzw, Brussel, mei-augustus 1995, nr. 2, pp. 1-2, 6-24.
- PIRYNS, M., 'Constantin Meunier (1831-1905) en het Monument aan de arbeid', *Sla, tijdschrift van het sint-lukas archief*, 1995, nr. 2, mei-augustus, pp. 6-11.
- HENDRICKX, G., *op. cit.* Daarin worden de architecten Horta, Van de Velde, Urban, Louis Van der Swaelmen en Victor Bourgeois geciteerd.

36. CALUWAERTS, J., 'Procès-verbal du jugement', *L'Émulation*, 1930, januari, nr. 1, pp. 10-11.
37. Cf. DUBOIS, M., 'Geen monument, wel een ruimte voor Constantin Meunier: het voorstel uit 1929 van Gaston Eysselinck voor het Monument au Travail', *Interbellum*, 2014, 34: 5, pp. 5-15; DUBOIS, M., 'A pavilion for Constantin Meunier by architect Gaston Eysselinck (1929)', *VLC architectura*, 2015, deel 2, nr. 1, pp. 57-73.
38. CALUWAERTS, J., *op. cit.* Eerste: Mario Knauer; tweede: Polly en P. Puttemans; derde *ex-aequo*: Gérard De Bondt, Henri Derée en Lucien François. Gaston Eysselinck, Wénand Lenaerts, Maurice Van Nieuwenhuysse en Meewis werden niet verkozen.
39. s.a., 'À propos du concours pour l'érection du Monument au Travail', *Tekhné*, 1929, 3/6, [supplément van *La Cité*, 8/6, 1927], pp. 81-82.

.....

Émile Sergysels Rediscovery of an eminent Brussels architectural photographer

.....

Émile Sergysels is one of the many photographers who documented the life of the city of Brussels during the inter-war period. Today, their photographs serve as valuable historical records. A supplier of photographic equipment, Sergysels taught himself and quickly made himself a name as a professional photographer. He focused on photography as a means of advertising and documentation, describing his own work as "industrial photography". He specialised in views of buildings and objects, with him offering to produce luxury albums or commercial catalogues. He was commissioned by numerous companies such as "the main car companies, major industrialists, entrepreneurs, banks, as well as furniture and decoration firms", and also plied his trade with architects.

In 1928 his photographs began to appear in architectural journals and later on he became the official photographer for the magazines *L'Émulation*, *Le Document*, and *La Technique des Travaux*.

In the 1930s he was tasked with official photographic missions. For example, he was certified by the Government's General Commission to produce reports on the occasion of the Universal and International Expositions held in Brussels in 1935 and Paris in 1937.

A recent study based on their presence in the architectural journals of the time made it possible to identify and catalogue over 2,000 photos. This article provides a first look at the work of this forgotten artist.

COLOFON

REDACTIECOMITÉ

Stéphane Demeter, Paula Dumont,
Murielle Lesecque, Griet Meyfroots,
Valérie Orban, Cecilia Paredes,
Brigitte Vander Bruggen

EINDREDACTIE NEDERLANDS

Paula Dumont en Griet Meyfroots

EINDREDACTIE FRANS

Stéphane Demeter

REDACTIESECRETARIAAT

Murielle Lesecque

COÖRDINATIE DOSSIER

Paula Dumont

COÖRDINATIE ICONOGRAFIE

Julie Coppens

AUTEURS/ REDACTIONELE MEDEWERKING

Werner Adriaenssens, Anne-Lise
Alleaume, Jean-Marc Basyn, Amandine
Berry, Guy Conde-Reis, Françoise
Cordier, Thomas Deprez, Paula Dumont,
Jacqueline Guisset, Pascale Ingelaere,
Christophe Loir, Irène Amanti Lund,
Cristina Marchi, Marc Meganck, Griet
Meyfroots, Eric Min, Valérie Montens,
Marie Nobels, Valérie Orban, Cecilia
Paredes, Christian Spapens, Septembre
Tiberghien, Véronique Van Bunnan,
Brigitte Vander Bruggen, Peter Van
Goethem

NALEZING

Koenraad Raeymaekers, Coralie Smets,
Tom Verhofstadt en de leden van het
redactiecomité

VERTALING

Gitracom, Hilde Pauwels, Erik Tack,
Ubiqu Belgium NV/SA

VORMGEVING

Polygraph'

ONTWERPER VAN DE MAQUETTE

The Crew communication nv

DRUK

Graphius Brussels

VERSPREIDING EN ABONNEMENTENBEHEER

Cindy De Brandt,
Brigitte Vander Bruggen
bpeb@urban.brussels

BEDANKINGEN

De families Sergysels en Spanoghe,
Manon Brotcorne, Virginie Luel, Thierry
Mondelaers, Sandrine Tielemans,
Stéphane Vanreppelen

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Bety Waknine, directeur-generaal,
Urban.brussels (Gewestelijke
Overheidsdienst Brussel
Stedenbouw en Erfgoed)
Kunstberg 10-13, Brussel

De artikelen zijn gepubliceerd
onder de verantwoordelijkheid
van de auteurs. Alle rechten voor
het reproduceren, vertalen of
herwerken zijn voorbehouden.

CONTACT

Urban.brussels
Kunstberg 10-13, 1000 Brussel
www.erfgoed.brussels
bpeb@urban.brussels

HERKOMST VAN DE FOTO'S

Mochten er ondanks onze inspanningen
om alle reproductierechten te
betalen toch nog gerechtigden zijn
die niet gecontacteerd werden, dan
worden zij verzocht zich kenbaar
te maken bij Urban.brussels

LIJST MET AFKORTINGEN

CIDEP – Centre d'information, de
documentation et d'étude du patrimoine
KIK-IRPA – Koninklijk Instituut voor
het Kunstpatrimonium / Institut
royal du Patrimoine artistique
KMKG Koninklijk Musea voor
Kunst en Geschiedenis
KMSKB Koninklijke Musea voor
Schone Kunsten van België
MSB – Museum van de Stad Brussel
PSK – Paleis voor Schone Kunsten
SAB – Stadsarchief Brussel
STIB/MIVB Société des Transports
Intercommunaux de Bruxelles/
Maatschappij voor Intercommunale
Vervoer te Brussel
WHI – War Heritage Institute

ISSN

2034-5771

WETTELIJK DEPOT

D/2019/6860/014

Cette revue paraît également
en Français sous le titre
Bruxelles Patrimoines.

Erfgoed Brussel Reeds verschenen

001 - November 2011
Terug naar school

002 - Juni 2012
De Hallepoort

003-004 - September 2012
De kunst van het bouwen

005 - December 2012
Hôtel Dewez

Extra nummer 2013
Het erfgoed schrijft onze geschiedenis

006-007 - September 2013
Brussel, m'as-tu vu ?

008 - November 2013
Industriële architectuur

009 - December 2013
Parken en tuinen

010 - April 2014
Jean-Baptiste Dewin

011-012- September 2014
Geschiedenis en herinnering

013- December 2014
Cultusgebouwen

014 - April 2015
Zoniënwoud

015-016 - September 2015
Ateliers, fabrieken en kantoren

017 - December 2015
Stadsarcheologie

018 - April 2016
De Gemeentehuizen

019-020 - September 2016
Stijlen gerecycleerd

021 - December 2016
Victor Besme

022 - April 2017
Art nouveau

023-024 - September 2017
Natuur in de stad

025 - December 2017
Conservatie op de steigers

026-027 - April 2018
Kunstenaarsateliers

028 - September 2018
Het Erfgoed, dat zijn wij!

Laatste nummers

Extra nummer - 2018
De restauratie van
een uitzonderlijk decor

029 - December 2018
Historische Interieurs

030 - April 2019
Beton

urban
.brussels

SUR BRUXELLES URBANISME ET PATRIMOINE
BSE BRUSSEL STEDENBOUW EN ERFGOED

15 €

ISBN 978-2-87584-182-7